

Michal Marko

Vybrané historické a právne aspekty používania osôb konajúcich v prospech policajno-bezpečnostných orgánov

Anotácia: Autor v príspevku predkladá odbornej verejnosti čiastkové poznanie, ktoré spracoval v rámci riešenia vedeckovýskumnej úlohy Národný model kriminálneho spravodajstva, ktorá je evidovaná na Akadémii Policajného zboru v Bratislave pod č. VÝSK. 231. V obsahu príspevku autor vymedzuje obsah pojmu osoba konajúca v prospech policajno-bezpečnostných orgánov a jej význam z hľadiska služobných potrieb. V osobitnej časti práce autor analyzuje možnosti využitia osôb konajúcich v prospech policajno-bezpečnostných orgánov v podmienkach Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: osoba konajúca v prospech policajno-bezpečnostných orgánov (informátor), policajno-bezpečnostná činnosť, bezpečnosť, spravodajská činnosť, spravodajstvo, spravodajstvo z ľudských zdrojov – HUMINT

Úvod

Úspešnosť a efektívnosť odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti, ako aj ďalších činností súvisiacich so zaisťovaním bezpečnosti, je závislá od dispozície aktuálnych relevantných informácií. Sme si vedomí, že v policajno-bezpečnostnej praxi existuje niekoľko možností, ako ich získať. V predkladanom príspevku sme sa rozhodli špecificky zamerať na jeden z najstarších, najefektívnejších a aj v súčasnosti frekventovane využívaný zdroj informácií, ktorým je osoba spolupracujúca s policajno-bezpečnostnými orgánmi.

Našou ambíciou je:

- ✓ na základe informácií získaných štúdiom odbornej literatúry vykonať historický exkurz využívania tejto kategórie osôb,
- ✓ vymedzením legálnych kompetencií identifikovať subjekty, ktoré sú v Slovenskej republike pri plnení úloh oprávnené ich využívať,
- ✓ poznáním policajno-bezpečnostnej praxe formulovať témy do odbornej diskusie, ktorej výstupy môžu zvýšiť účinnosť a efektívnosť spolupráce policajno-bezpečnostných orgánov s osobami konajúcimi v ich prospech.

Pri spracovaní predkladaného poznania akceptujeme, že pri skúmaní a hodnotení konkrétnej reality popisujeme len jej časť a výsledný obraz, ktorý vytvárame nemusí byť „definitívne správny“. Vždy existuje priestor na iné, napríklad aj úplne protichodné a nezlučiteľné spôsoby, najmä teoretického poznania, aj napriek tomu však predpokladáme, že osoby konajúce v prospech policajno-bezpečnostných orgánov sú overeným významným prostriedkom.

V počiatočnej fáze nášho bádania sme pracovali nielen s faktmi, ale aj s existujúcimi problémami a možnosťami ich riešenia. Pri ich riešení sme aplikovali logickú indukciu. Je to tak preto, lebo riešime konkrétny praktický problém, ktorého štruktúru tvoria súvislosti zvláštneho a všeobecného. Sme si vedomí, že kto vychádza zo skúseností, je nevyhnutne odkázaný na aplikáciu indukcie. Je to tak preto, lebo skúsenosti, pozorovania a fakty nie sú nikdy k dispozícii vo všeobecnej podobe. Vždy ide o jednotlivé skúsenosti, individuálne danosti a singulárne javy. Je zrejmé, že nezačíname na absolútnom bode. Poznáme určité jestvujúce problémy, vyslovujeme predpoklady o problémoch a možné riešenia v podobe návrhov. Zo spracovaného predkladaného textu je zrejmé, že takýmto postupom a jeho

preverovaním sme začali našu prácu. Pri induktívnom postupe poznávania sme postupovali od zvláštneho k všeobecnému. Naším cieľom bolo získať poznatky (*objektívne*) a pravdu o jednom z prostriedkov (osoby konajúce v prospech policajno-bezpečnostným orgánov), ktorého použitím sa zvyšuje úroveň možností a schopností získať relevantné poznanie. V tomto systéme myslenia sme nehľadali odpovede „dobré“ alebo „zlé“; „užitočné“ alebo „zbytočné“. Formuláciu našej odpovede sme výlučne orientovali na „správne“ alebo „nesprávne“.

V procese realizácie našich zámerov sme okrem induktívneho prístupu (typicky pre empirické skúmanie) aplikovali aj deduktívne metódy (axiomatické, konštruktívne). Aplikovali sme ich v prípadoch akceptácie už nadobudnutého a vedecky spracovaného poznania (najmä z bezpečnostných vied), ktoré treba zaradiť do systému a vyvodit' z neho dôsledky, prípadne nové poznatky. Pomocou pravidiel logického usudzovania z pravdivých výpovedí alebo z výpovedí, ktoré sú považované za pravdivé, sme dedukciou formulovali informačné výstupy, ktoré v mnohých prípadoch používame pri ďalšom odvodzovaní. Správnosť týchto prístupov potvrdzujú dosahované výsledky našej práce.

V intenciách nášho metodologického prístupu kategóriu *bezpečnosť* chápeme ako súbor opatrení k ochrane a rozvoju ľudského systému, t. j. k ochrane a rozvoju chránených záujmov. Bezpečnosť vnímame ako integrálny pojem, ktorý spája všetky atribúty jednotlivých bezpečností (napr. vonkajšiu, vnútornú, jadrovú, zdravotnú, ekologickú, kybernetickú a pod.).¹

Bezpečnostné činnosti policajno-bezpečnostných orgánov chápeme ako aktivity, ktorých cieľom je zaistenie ochrany pred nebezpečenstvami najrôznejšieho druhu (ohrozujúcimi napríklad život, zdravie a majetok občanov, životné prostredie, ľudské práva, celistvosť a integritu štátu, a pod.).² Tie sú účelovo, cieľavedome realizované orgánmi štátnej správy a inými participujúcimi subjektmi pri plnení delegovaných úloh, ktoré vyplývajú nielen z právnych predpisov, ale aj medzinárodných zmlúv (svoj regulatívny význam majú aj neprávne normatívne systémy, najmä mravné normy). Zastávame názor, že týmto spôsobom je de facto rámcovo vymedzený ich obsah a vo svojom dôsledku sú definované úlohy v spoločnosti a z nich odvodené konkrétne funkcie.³

Samotná kategória osoba konajúca v prospech policajno-bezpečnostných orgánov je v podmienkach Slovenskej republiky právne neurčitým pojmom. Je tomu tak preto, lebo slovenský právny poriadok obsahuje hneď niekoľko predpisov, v ktorých sú obsiahnuté ich legálne charakteristiky. V policajno-bezpečnostnej praxi sú z obsahového hľadiska považované za synonymum pojmu informátor, pričom toto označenie je len jedným z rady slangových výrazov, ktorým sa táto kategória označuje.⁴ V hovorovej reči, ako aj v policajno-bezpečnostnej komunikácii sa však pre svoju jednoduchosť preferuje používanie práve pojmu informátor. Z rovnakého dôvodu sme sa rozhodli využívať tento pojem aj pri spracovaní

---

¹ HOLOMEK, J., ŠIMANOVSKÁ, T. 2002. *Úvod do metodológie praktických vied: Policajné vedy ako vedy praktické*, s. 119. „V literatúre venovanej bezpečnosti sa bezpečnosť spravidla delí na vonkajšiu a vnútornú. Vonkajšia bezpečnosť je predovšetkým zabezpečovaná diplomatickými a vojenskými prostriedkami. Na vnútornej bezpečnosti sa podieľajú najrôznejšie ochranné inštitúcie, medzi ktoré patrí polícia, justícia, požiarna ochrana, záchranná zdravotnícka služba a pod. Polícia tu vystupuje ako jeden z prvkov štátneho a spoločenského systému bezpečnosti.“

² PAWERA, R. 1997. *Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy*. In: ŠIMOVČEK, I. a kol. *Policajná veda*, A PZ Bratislava, s. 121-139.

³ S uvedenými metodologickými východiskami vo svojej podstate sú policajno-bezpečnostné činnosti zmysluplné, vedome zamerané na uspokojovanie základných potrieb človeka, kam nepochybne ochrana života, zdravia a majetku patria, s mravným podtextom, vyjadrenými požiadavkami profesionálnej etiky.

⁴ V policajno-bezpečnostnej praxi sme zaregistrovali ďalšie synonymá, napríklad *ičko*, *drban*, *práskač*, *konfident*, *bonzák*, *donášač*, *krtko*, *zved*, *špicel*, *spevák* a pod.

nášho príspevku a využívame ho všade tam, kde obsah nevyžaduje rigorózne použitie iného, najmä právneho pojmu.

Z hľadiska spravodajskej teórie zaradujeme informátora do kategórie spravodajstva z ľudských zdrojov – HUMINT (z anglického Human Intelligence).⁵ Ide o historicky najstarší odbor získavania informácií. Často býva stotožňovaný s pojmom špionáž, čo však nie je správne, nakoľko celá rada aktivít v tejto oblasti je realizovaná viac-menej oficiálne a otvorene.⁶ Najväčšou výhodou HUMINT je možnosť získať informácie uložené „v hlavách“ záujmových osôb, ktoré nie je možné spravidla získať iným spôsobom. Takéto informácie, získané v predstihu, pred samotnou realizáciou protivníkových plánov sú samozrejme významným prvkom vlastných obranných stratégií. Nevýhody HUMINT vyplývajú z negatívnych stránok využitia ľudských zdrojov – problematická spoľahlivosť, nestálosť, subjektivita. Činnosť spravodajských služieb v oblasti HUMINT je pre túto oblasť ľudskej činnosti považovaná za najtypickejšiu a najatraktívnejšiu, avšak je potrebné si uvedomiť, že v celkovej informačnej produkcii majú informácie získané týmto spôsobom väčšinou výrazne menšinový, aj keď veľmi významný podiel.⁷

Informátor ako prostriedok získavania relevantných informácií zohráva významnú úlohu aj v rámci nového konceptu kriminálneho spravodajstva v podmienkach Slovenskej republiky. Tento koncept predstavuje inovatívny model, ktorým autori definujú procesy odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti na operačnej úrovni. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že Národný model kriminálneho spravodajstva metodologicky vychádza z konceptu Európskeho modelu kriminálneho spravodajstva (ECIM), ktorý predstavuje štandardizovaný systém práce s informáciami a jeho hlavným produktom je hodnotenie hrozieb organizovaného zločinu. V súvislosti so zavedením ECIM do policajnej praxe a kreovaním Národného modelu kriminálneho spravodajstva v podmienkach Slovenskej republiky je na Akadémii Policajného zboru v Bratislave riešená vedeckovýskumná úloha s názvom *Národný model kriminálneho spravodajstva*, evidovaná pod VYSK. č. 231 v rámci riešenia ktorej je spracovaný aj tento príspevok.

My zastávame názor, že informátor je osoba, ktorá pochádza zo záujmového prostredia, je cieľavedome získaná (naverbovaná) príslušníkmi policajno-bezpečnostných orgánov pre účelovú participáciu pri plnení ich úloh (poznávaním alebo poskytovaním služieb).

1. Z histórie používania osôb konajúcich v prospech policajno-bezpečnostných orgánov

Spravodajstvo (spravodajská činnosť) sa používa pre označenie konkrétnej činnosti, ktorej obsahom je utajený zber, triedenie, spracovanie a zdieľanie spracovaných informácií určeným adresátom. Z takto veľmi široko koncipovanej charakteristiky spravodajstva je zrejmé, že uvedenú činnosť realizuje celý rad subjektov (samostatne, kolektívne), utajeným

---

⁵ *Intelligence Studies: Human Intelligence*, 2023. (HUMINT. [online]. [cit. 2023-05-09] Dostupné na internete: <https://usnwc.libguides.com/c.php?g=494120&p=3381553>.

⁶ Základ slova *špión* je v nemeckom slovese *spähen*, pátranie zrakom (st. nem. *spehôn*, *spehen* atď.). To je slovo starého pôvodu a má príbuzenstvo napr. v latinčine - *speciô* (*spiciô*, *s i preneseným zo zloženín*), „pozerám“. Z nemčiny prevzali a upravili naši predkovia slova *špehovať*, *špeh* (špehovanie), *neskoršie špion*.

⁷ MICHÁLEK, L. a kol., 2021. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnosť*, s. 280-281.

alebo konšpiratívnym spôsobom, použitím rôznych postupov (metód), prostriedkov (technik), či foriem.⁸

Spravodajstvo býva s obľubou označované prvým, resp. po prostitúcii druhým najstarším remeslom v histórii ľudstva. V prvopočiatku táto činnosť mala technologický poznávací charakter. Jej objektmi boli jednotlivé princípy nástrojov, príprava ohňa, liečivé postupy, spôsob získavania potravín a iné. Neskôr sa počet objektov, ktoré boli touto činnosťou kontrolované (spracované), zväčšoval a spájal predovšetkým mimo územia štátu – špionážou, a vo vnútri jednotlivých štátov za účelom získania a upevnenia moci určitých subjektov (politickej, náboženskej, ekonomickej apod.).

V súčasnej dobe moderné spravodajské služby vo svojej činnosti okrem týchto objektov rozšírili svoj záujem (poslanie) aj na páchatel'ov trestných činov a ich aktivity. V tomto smere záujmom spravodajských služieb sú predovšetkým aktivity kriminálnych skupín (organizované, zločinecké, extrémistické, teroristické).

Medzi najfrekvencovanejšie spôsoby zabezpečovania informácií pre potreby spravodajstva patrí práca s osobami konajúcimi v prospech policajno-bezpečnostných orgánov (ďalej ak neuvedieme inak „informátori“). Získavanie a využívanie informácií použitím tohto prostriedku má dlhú históriu a siaha až k samotným počiatkom ľudskej spoločnosti. Hnacou silou pri jeho používaní je ľudská zvedavosť a snaha o zlepšenie si vlastného materiálneho či spoločenského statusu, resp. statusu určitého spoločenstva, kam človek prirodzene patrí. Jednou z najľahších ciest, ako získať potrebné poznanie, je nájsť niekoho, kto takouto informáciou disponuje a zároveň je ochotný túto informáciu poskytnúť. Nie je preto prekvapujúce, že dejiny ľudstva sú plné prípadov, ktorých hlavnými protagonistami sú osoby konajúce v prospech policajno-bezpečnostných orgánov (informátori, špióni, ...). Ich mená zostávajú vo väčšine prípadov pre širokú verejnosť neznáme, hoci títo bezmenní ľudia svojimi počínmi často ovplyvnili chod svetových dejín. Niektorí z nich však vystúpili z tieňa anonymity, stali sa celosvetovo známymi a ich príbehy sa v niektorých prípadoch dočkali dokonca filmového spracovania.

Hoci v súčasnosti nemožno považovať pojmy informátor a špión za synonymá, majú tieto pojmy, podľa nášho názoru, rovnaký historický základ. Rozdiely vo vnímaní týchto pojmov sú spojené s postupnou profesionalizáciou a inštitucionalizáciou policajno-bezpečnostných organizácií, s čím súvisí aj vytváranie ich personálneho substrátu. Vznikajú rozdiely v postavení a činnosti zainteresovaných osôb, a to na základe miery ich zaangažovanosti do činnosti organizácie. Názory odborníkov na konkrétne odlišnosti v postavení a činnosti informátorov a špiónov nie sú ani v súčasnosti jednotné. Nezanedbateľný vplyv na vymedzenie týchto pojmov majú predovšetkým právne predpisy, ako aj história a tradície, ktoré sú v jednotlivých krajinách či regiónoch odlišné.

---

⁸ V podmienkach Slovenskej republiky okrem kompetentných orgánov štátnej správy (príslušníci spravodajských služieb – Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva, vo vymedzenom rozsahu príslušníci iných policajno-bezpečnostných orgánov – Policajného zboru, Kriminálneho úradu finančnej správy, Zboru väzenskej a justičnej stráže) legálne spravodajskú činnosť realizujú predovšetkým reportéri masmédií (vyšetrovací novinári), rôzne obchodné agentúry (napr. na účel zistiť interné obchodné tajomstvo), komerčné spoločnosti (komerčné spravodajstvo – Business Intelligence – firemné tajomstvo), vedeckí pracovníci, súkromní detektívi, civilno-bezpečnostné služby (verejné tajomstvo) a iní, samozrejme ak touto činnosťou nie sú páchané trestné činy. Ak analyzujeme tieto legálne realizované činnosti z pohľadu ich štruktúry a výsledky analýz podrobíme komparácii, zistíme pomerne veľkú zhodu v charakteristikách znakov, ktoré tvoria ich obsah. Rozdiely sú zistené len v prípade objektov, ktoré využijú tejto činnosti poznávajú, v motívoch súvisiacich so sledovanými cieľmi, ktoré je možné dosiahnuť využitím informácií, ktoré sú spracované touto činnosťou a v samotnom rozsahu použitých metód, prostriedkov a foriem, ktorými sa získavajú, spracovávajú a využívajú informácie v procese ich realizácie.

Každý informátor je jedinečnou osobnosťou a rovnako jedinečné je aj spektrum jeho motívov (vidiny zisku, dobrodružstvo, pomsta, ...). Ide o prostriedok, ktorým policajno-bezpečnostné orgány zvyšujú úroveň svojich možností a schopností pri plnení svojich úloh.

Špiónom sa spravidla myslí špeciálne vyškolená, vycvičená či technicky vybavená osoba, ktorá získava informácie zo záujmového prostredia a má pracovný, služobný či iný obdobný vzťah k spravodajskej službe.

Informátor a špión môžu byť získaní priamo v záujmovom prostredí alebo sa po zadaní úlohy sa do neho cieľavedome infiltruje s cieľom získať v tomto prostredí relevantné informácie. Pojem špión rovnako ako pojem informátor v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky je právne neurčitým pojmom. Z jazykovej stránky možno pojem špión označiť za hyperonymum, nakoľko sa týmto výrazom označujú viaceré osoby v rozličnom postavení, okrem iného aj agenti⁹ (v zahraničí označovaní aj ako tajní agenti, alebo agenti v utajení), spravodajskí dôstojníci, rozviedčiaci, legalizanti či nelegáli¹⁰. Nutné je však podotknúť, že nie všetky tieto pojmy sú obsahovo totožné a predstavujú odlišné formy spolupráce so spravodajskou službou.

Bez ohľadu na lingvistiku je veľmi pravdepodobné, že informátori boli v dejinách ľudstva využívaní už od jeho prvopočiatkov, kedy si ľudia uvedomili význam a hodnotu informácií a začali ich aktívne získať (v súlade s existujúcimi potrebami).¹¹

Na základe vykonanej rešerše k uvedenému si dovoľujeme uviesť, že prvé materiálne dôkazy o využívaní osôb, ktoré by sme v dnešných podmienkach nazvali informátormi, pochádzajú zo staroveku a sú spojené najmä so vznikom prvých štátnych útvarov. Tieto štátne útvary sa rozprestierali na rozsiahlych územiach a boli etnicky veľmi heterogénne, čo často spôsobovalo sociálne a politické napätie. Bolo preto nevyhnutné, aby vládcovia disponovali

---

⁹ V súvislosti s pojmom agent často dochádza k interpretačným problémom. V Slovenskej republike je možné pojem agent z hľadiska bezpečnostnej teórie chápať prinajmenšom v troch významoch a to ako inštitút trestného práva (§ 117 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov), ďalej ako pojem, ktorý sa používa na označenie príslušníka (zamestnanca) spravodajskej organizácie a rovnako tak aj na označenie tajného spolupracovníka spravodajských služieb najvyššieho stupňa, ktorý sa zaviazal k spolupráci a vedome plní úlohy zadávané riadiacim dôstojníkom (*ide o jednu z kategórií osôb konajúcich v prospech spravodajských služieb, bližšie pozri ALÁČ, M. 2015. Získavanie informácií na spravodajské účely a na účely trestného konania, s. 137 – 138*). Rozdielne chápanie tohto pojmu je zjavné aj v zahraničí. Napríklad spravodajská služba MI5 pod pojmom špióni pracujúci pre štát rozumie dve kategórie osôb, a to spravodajských dôstojníkov a agentov, pričom agentom sa rozumie niekto, kto tajne poskytuje informácie spravodajskému dôstojníkovi (teda ekvivalent nášho pojmu informátor). V Spojených štátoch amerických je však agentom člen spravodajskej alebo bezpečnostnej agentúry, ako je napríklad FBI.

¹⁰ Nelegál (tiež označovaný ako ilegál a v anglickej terminológii ako NOC - Non-Official Cover) je v špiónážnej terminológii človek, ktorý bez diplomatického krytia, obvykle pod vymysleným menom žije v cudzom štáte a získava tam tajné alebo veľmi dôležité informácie, ktoré následne šifrovane posielajú do svojej rodnej zeme. Bližšie pozri: KMENTA, J. 2005. *Nezähadnejší špión StB odhalil svoju identitu*. [online]. [cit. 22.03.2023]. Dostupné online na internete: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nejzahadnejši-spion-stb-odhalil-svou-identitu.A051118_210529_domaci_dp

¹¹ Existujú dôkazy o tom, že už v staroveku boli informátori využívaní nielen na získavanie informácií, ale aj na šírenie dezinformácií. Príklad využitia tejto taktiky nájdeme u Chetitov, pričom z historických prameňov sa dozvedáme, že pred bitkou pri Kadeši (1274 pred n. l.) Chetiti do nepriateľského tábora faraóna Ramzesa II. vyslali dvoch zvedov, ktorí predstierali, že sú dezertéri a podarilo sa im presvedčiť faraóna, že chetitská armáda je ešte ďaleko od mesta Kadeš, aj keď pravdou bolo, že Chetiti už boli v meste a pripravovali sa tam na boj. Faraón sa na základe tejto dezinformácie rozhodol na mesto zaútočiť s malou časťou armády. Chetitom však tento útok nakoniec nevyšiel, pretože Egypťania ešte pred útokom zajali niekoľko ďalších Chetitov, ktorí im vyzradili, aká je skutočná situácia v meste. To umožnilo faraónovi zastaviť útok, povolať posily, a odvrátiť tak hrozivú porážku.

informáciami o aktuálnej situácii v krajine, náladách ľudu, pripravovaných rebéliách ako aj o ďalších vnútorných ale i vonkajších hrozbách pre krajinu. Analogicky dôležité boli informácie vojenského charakteru, ktoré boli využívané nielen na obranu krajiny, ale aj s cieľom rozširovania územia a mocenského vplyvu. Z tohto dôvodu prvé veľké štátne útvary, akými boli staroveký Egypt, Babylon, Perzia, Čína či staroveké Grécko, si okrem prepracovaného systému organizácie štátnej správy budovali popri regulárnej armáde aj tieňovú armádu – armádu špehov a vyzvedačov.

Informátori boli veľmi efektívne využívaní aj v Perzskej ríši. Napr. Kýros II. si vysoko cenil tajné informácie a veľkoryso odmeňoval tých, ktorí mu ich poskytovali. Veľké množstvo informácií týkajúcich sa vlády Kýrosa II. pochádza od gréckeho spisovateľa Xenofóna. Ten vo svojom diele *Cyropaedia* okrem iného píše: „Zistili sme, že takzvané „oči kráľa“ a „uši kráľa“ neboli získavané iným spôsobom ako darmi a vyznamenávaním (pochybami). Z tohto dôvodu, že veľkoryso odmeňoval tých, ktorí mu oznamovali to, čo bolo v jeho záujme, primäl mnoho ďalších ľudí, aby používali svoje oči a uši, aby zistili poznatky, z ktorých by mal kráľ prosperovať.“ Xenofón chváli Kýrovu veľkorysosť a súčasne potvrdzuje existenciu perzskej tajnej služby a zmieňuje sa o jej výkonnosti.¹²

Pomerne frekventovane odborníci za kolísku modernej spravodajskej činnosti považujú starovekú Čínu. V období dynastie Čang (približne 1450 – 1050 pred n. l.) sú registrované náznaky o tom, že organizácia a výkon spravodajskej činnosti boli realizované systematicky a riadili sa určitými zásadami. Práve Čína je krajinou, odkiaľ pochádza aj jeden z najstarších teoretických prameňov spravodajskej činnosti – kniha *Umenie vojny* (Ping-fa), ktorej autorom je čínsky generál, filozof, vojenský stratég a teoretik Sun Tzu (544 – 496 pred n. l.). Ako už samotný názov tejto knihy napovedá, autor sa v jej obsahu venuje stratégii vedenia vojny a teoreticky skúma jej aspekty. Sun Tzu bol zástancom myšlienky, že agresívne bojové taktiky sú až krajnou možnosťou riešenia konfliktu a mala by im predchádzať celá plejáda strategických postupov, ktoré môžu priniesť víťazstvo alebo aspoň minimalizujú škody a straty. Pripomína, že boj je potrebné dôkladne naplánovať, čo okrem iného zahŕňa dôkladné poznanie vlastných síl a možností, ako aj čo najdetailnejšie poznanie protivníka. V tejto súvislosti konštatuje, že poznanie o nepriateľových možnostiach je možné získať len od iných ľudí a preto sa využívajú špióni, ktorých kategorizuje do piatich skupín a to na *miestnych, vnútorných, obrátených (dvojitých), stratených a živých (resp. preživších)*. Podľa Tu Mu, ktorý je považovaný za jedeného z popredných komentátorov knihy *Umenie vojny* sú „živí (preživší) špióni obvyčajnou kategóriou špiónov, lepšie povedané tvoria bežnú súčasť armády. Takýto špión musí byť muž s bystrým intelektom, hoci navonok hlupák; ošumelého zovňajšku, ale so železnou vôľou. Pri plnení stanovených úloh musí byť aktívny, robustný, obdarený fyzickou silou a odvahou; dôkladne zvyknutý na všemožnú špinavú prácu, schopný znášať hlad a zimu a znášať hanbu a potupu.“¹³

Bohatým zdrojom historických informácií o používaní prostriedkov a postupov, ktoré sa aj v súčasnosti bežne využívajú pri realizácii spravodajskej činnosti, je aj Biblia. Príbehy, ktoré popisujú takéto činnosti, nájdeme rovnako tak v Starom zákone, ako aj v obsahu jej novších častí – Novom zákone. Jedným z takýchto biblických príbehov je aj ten, ktorý popisuje ako Judáš Iškariotský zradil Ježiša Krista. Judáš sa dohodol s rímskymi vojakmi, že

¹² STIERANKA, J. a kol., 2013. *Spravodajská činnosť*, s. 13.

¹³ SUN TZU., 2023. *Art of War*. [online]. [cit. 23.03.2023]. Dostupné na internete: <https://suntzusaid.com/book/13>

im za 30 strieborných mincí pomôže identifikovať Ježiša. Priviedol ich preto do Getsemanskej záhrady a dohodnutým znamením, ktorým bol bozk, označil Ježiša. Toho rímski vojaci chytili a predviedli pred židovského veľkňaza Annáša a následne pred súd-Sanhedrin. Tento príbeh pozná asi každý z nás, ale len málokto si uvedomuje, že Judáš a jeho činnosť v prospech rímskeho vojska zodpovedá činnosti informátora. Judáš bol Rimanmi naverbovaný v záujmovom prostredí a prostredníctvom sľúbenej odmeny ho vojaci presvedčili na spoluprácu, ktorú následne aj zrealizovali. Ako je však všeobecne známe, Judáš sa z odmeny dlho netešil, nakoľko pod ťarchou výčitiek spáchal samovraždu obesením.

Využívanie informátorov pokračovalo aj v ďalších obdobiach vývoja ľudskej spoločnosti a bolo vždy významným prostriedkom získavania informácií. K systematickému využívaniu informátorov a zefektívneniu tejto činnosti prispela najmä inštitucionalizácia a profesionalizácia organizácií, ktoré sa touto problematikou zaoberali. Tento trend je v európskom priestore zreteľný najmä v období raného novoveku (približne 15. – 18. stor. n. l.), pre ktoré bolo charakteristické okrem iného aj súperenie európskych veľmocí Francúzska a Anglicka, ktoré v tejto súvislosti vytvorili veľmi efektívne spravodajské a neskôr aj policajné organizácie.

V Anglicku Sir Francis Walsingham založil tajnú službu, v rámci ktorej sa mu podarilo vybudovať i rozsiahlu sieť špiónov a informátorov, ktorí mu poskytli informácie, ktoré využil na infiltráciu do sprisahaneckých katolíckych kruhov. Tak sa mu napríklad podarilo odhaliť a prekaziť sprisahanie proti kráľovnej Alžbete I., za ktorým stála jej škótska rivalka Mária Stuartova.

Rozmach špionáže vo Francúzsku je obvyčajne spájaný s menom Armand Jeandu Plessis, ktorého celý svet pozná pod menom kardinál Richelieu. Práve jemu je pripisované zorganizovanie prvej politickej špionážnej služby vo Francúzsku. Prostredníctvom informátorov získaval informácie o situácii vo Francúzsku, ale aj mimo neho a sieť informátorov tiež umne využíval na šírenie dezinformácií. Vývoj vo Francúzsku významne ovplyvnil aj Napoleon Bonaparte, ktorý bol od roku 1804 francúzskym cisárom. Za šéfa svojej tajnej služby vymenoval Josepha Fouché a ako sa neskôr ukázalo, urobil veľmi dobre, nakoľko Fouchého životné dielo zostáva základom organizovania modernej bezpečnosti a politickej tajnej služby. Pod jeho vedením boli spracované ešte dnes platné zásady výzvednej služby. V jeho prehľadne a prísne vedenom systéme sa nikdy neobjavila žiadna medzera.¹⁴

Vo vzťahu k policajným činnostiam (pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti) k zefektívneniu využívania informátorov prispela začiatkom 19. storočia postupná profesionalizácia policajných služieb. Vo Francúzsku Francois Vidocq, ktorý bol väznený za menší zločin, súhlasil s tým, že bude polícii poskytovať informácie o ďalších väzňoch. Neskôr bol výmenou za poskytnutie týchto informácií prepustený, no v poskytovaní informácií pokračoval aj naďalej. Jeho činnosť bola natoľko efektívna, že mu bolo umožnené založiť oddelenie parížskej polície pre vyšetrovanie trestných činov známe ako Surete. V rokoch 1810 až 1827 Vidocq vytvoril rozsiahlu sieť informátorov, najmä bývalých zločincov ako detektívov a stal sa priekopníkom v systematickom využívaní policajného sledovania a

---

¹⁴ STIERANKA, J. a kol., 2013. *Spravodajská činnosť*, s. 19-20

vyšetrovania.¹⁵ Surete sa stala veľmi výkonnou organizáciou a napriek relatívne malému počtu členov dokázala zatknúť priemerne tri krát viac zločincov ako tradičná polícia.

V roku 1877 anglický advokát Howard Vincent napodobnil Vidocqa a založil oddelenie pre vyšetrovanie trestných činov (Criminal Investigation Department - CID). Založeniu tohto oddelenia predchádzala Vincentova služobná cesta do Francúzska, ktorá bola zameraná na oboznámenie sa s francúzskym policajným systémom. Vincent bol natoľko ohromený tým, čo videl, že po návrate z tejto služobnej cesty po vzore Surete založil CID a stal sa jeho riaditeľom. Rovnako ako Vidocq vo Francúzsku aj Vincentova CID si v Anglicku vytvorila rozsiahlu sieť informátorov.¹⁶ CID pretrvala až do dnešných čias a v súčasnosti je organizačnou zložkou britskej polície, ktorá sa podieľa na odhaľovaní a objasňovaní závažnej trestnej činnosti. Jej zamestnanci zastávajú prevažne funkciu detektívov a sú zodpovední za zhromažďovanie dôkazov, vypočúvanie svedkov a zatýkanie podozrivých.

Postupom času sa informátor ako prostriedok získavania informácií stal esenciálnou súčasťou každej policajno-bezpečnostnej organizácie (bezpečnostnej, policajnej a spravodajskej organizácie). Informácie a služby informátorov sú na celom svete využívané pri odhaľovaní, dokumentovaní a objasňovaní trestnej činnosti, pri boji proti organizovanému zločinu a terorizmu, ako aj pri ochrane štátov a ich záujmov.

Informátor a jeho použitie predstavuje veľmi komplexnú a komplikovanú problematiku, na ktorú možno nahliadať z rôznej perspektívy. V demokratickom zriadení je, samozrejme, jednou z najdôležitejších oblastí právna úprava tohto prostriedku, ktorá vytvára pomyselné mantinely pre jeho používanie. Na druhej strane informátor je fyzická osoba, ktorá má svoje práva a slobody, ktoré musia zostať zachované a dodržiavané aj pri plnení stanovených rol. Informátor pri spolupráci s policajno-bezpečnostnými orgánmi vystavuje často seba, ale v niektorých prípadoch aj svojich blízkych, ohrozeniu rôzneho charakteru. Z tohto dôvodu sú na príslušníkov kladené vysoké nároky pre realizáciu tejto formy kooperácie, osobitne na zachovávanie právnych noriem a dodržiavanie vysokých etických a morálnych štandardov pri práci s informátorom.¹⁷

V súvislosti s využívaním informátorov C. Harfield uvádza, že aby bolo ich použitie morálne opodstatnené, musia byť kumulatívne splnené nasledovné kritériá:

1. Využitie informátora musí byť v súlade so všeobecnými etickými pravidlami pre prácu polície.
2. Musí existovať dôvodné podozrenie, že podozrivý, o ktorom sa majú zhromažďovať informácie, spáchal alebo sa chystá spáchať trestný čin. V prípade podozrenia na prebiehajúci alebo plánovaný trestný čin sa môže stať, že informácie, ktoré môže poskytnúť len informátor, potvrdia podozrenie a teda potvrdia potrebu ďalšieho poznávania a zásahu (napr. formou vyšetrovania). Rovnako je možné, že informácie, ktoré môže poskytnúť iba informátor, môžu v niektorých prípadoch preukázať, že

---

¹⁵ BLOOM, R. M., 2005. *A Historical Overview of Informants*. [online]. [cit. 27.03.2023]. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=688042

¹⁶ NEUSCHATZ, J. S., GOLDING, J. M., 2022. *Jailhouse Informants: Psychological and Legal Perspectives*, s. 29

¹⁷ FIDLER, E., 2022. *Kooperácia príslušníkov Policajného zboru s verejnosťou v podmienkach Slovenskej republiky*. In. *Aktuálne otázky teórie a praxe vyšetrovania. Zborník vedeckých prác*, s. 75 a nasl.

podozrenie je nepodložené, alebo môžu vyšetrovateľ a presvedčiť o tom, že na objasnenie skutku bude postačovať využitie menej invazívnych metód.

3. Trestný čin musí byť dostatočne závažný, aby oprávňoval použitie metód, ktorými sa zasahuje do ľudských práv a slobôd. Morálne právo obetí/potenciálnych obetí na ochranu pred závažným trestným činom alebo na čo naj dôkladnejšie poznanie a stížanie takéhoto trestného činu musia za daných okolností prevážiť nad morálnymi právami podozrivého na súkromie.
4. Nemali by existovať žiadne iné, menej morálne invazívne prostriedky na zabezpečenie požadovaných informácií. Nasadenie informátora by malo byť vo vzťahu ku konkrétnej hľadanej informácii poslednou možnosťou.
5. Konkrétna informácia, ktorú hľadá informátor, musí byť sama o sebe dôležitá pre poznávanie: významná za týchto okolností znamená, že jeho proces nemôže pokračovať alebo, že nemôže byť začaté žiadne trestné stížanie bez takejto informácie. Informácie, ktoré sú skôr zaujímavé ako významné, skôr žiaduce ako podstatné a potrebné, nemusia same osebe spĺňať toto morálne kritérium.
6. Miera zapojenia informátora musí byť v kontexte konkrétneho trestného činu iba taká, ako je nevyhnutná na dosiahnutie cieľa (neúčast' je morálne výhodnejšia ako účasť).¹⁸

Na základe analýzy uvedeného, ako aj z výstupov komunikácie s príslušníkmi policajno-bezpečnostnej praxe, je možné s uvedenými kritériami súhlasiť. Je tomu tak preto, lebo dostatočne konkrétne vymedzujú špecifikáciu kooperácie príslušníkov policajno-bezpečnostných orgánov s informátormi.

Informátor v právnych predpisoch Slovenskej republiky

V podmienkach Slovenskej republiky sú na základe príslušných právnych predpisov oprávnení používať informátorov príslušníci policajno-bezpečnostných orgánov:

- Policajný zbor,
- Finančná správa,
- Zbor väzenskej a justičnej stráže,
- Slovenská informačná služba,
- Vojenské spravodajstvo.

Policajný zbor je oprávnený používať osobu konajúcu v prospech Policajného zboru v rámci výkonu operatívno-pátracej činnosti. Z hľadiska systematiky operatívno-pátracej činnosti, ako aj z hľadiska právnej úpravy, predstavuje osoba konajúca v prospech Policajného zboru jeden z prostriedkov operatívno-pátracej činnosti. Záonné podmienky využitia takejto osoby sú špecifikované v ustanovení § 41 Zákona NR SR č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Podľa tohto ustanovenia sa osobou konajúcou v prospech Policajného zboru rozumie fyzická osoba, ktorá dobrovoľne, utajovaným spôsobom, poskytuje informácie a služby Policajnému zboru pri odhaľovaní trestnej činnosti. Osobou konajúcou v prospech Policajného zboru však nemôže byť príslušník Slovenskej informačnej služby, príslušník Vojenského spravodajstva a príslušník Národného bezpečnostného úradu. Z hľadiska

---

¹⁸ HARFIELD, C., 2012. *Police Informers and Professional Ethics*. In: *Criminal Justice Ethics*, roč. 31, č. 2. s. 77

zachovania bezpečnosti osoby konajúcej v prospech Policajného zboru je zákonom stanovená podmienka, že evidencia osôb konajúcich v prospech Policajného zboru môže byť vedená výlučne len počas plnenia jednotlivých úloh. Na účely utajenia skutočnej totožnosti osoby konajúcej v prospech Policajného zboru môžu byť takejto osobe vyhotovené aj krycie doklady.

Právna úprava využitia osôb konajúcich v prospech Finančnej správy je veľmi podobná s právnou úpravou ich využitia v Policajnom zbore. Rovnako aj v prípade Finančnej správy ide o prostriedok operatívno-pátracej činnosti, no na rozdiel od Policajného zboru môže byť tento prostriedok využitý výhradne pri odhaľovaní špecificky vymedzenej trestnej činnosti. Osobou konajúcou v prospech Finančnej správy sa podľa ustanovenia § 19 ods. 1 Zákona NR SR č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov rozumie fyzická osoba, ktorá dobrovoľne, utajeným spôsobom poskytuje informácie a služby Finančnej správe pri odhaľovaní úmyselnej trestnej činnosti uvedenej v § 4 ods. 3 písm. y) a § 9 ods. 2 písm. h)¹⁹ tohto zákona. Rovnako ako v prípade Policajného zboru môže byť takáto osoba evidovaná výhradne počas plnenia jednotlivých úloh a takouto osobou nesmie byť príslušník Slovenskej informačnej služby, príslušník Vojenského spravodajstva a príslušník Národného bezpečnostného úradu. Pri plnení úloh Finančnej správy možno osobe konajúcej v jej prospech vystaviť krycie doklady, ktoré predstavujú listiny a predmety slúžiace na utajenie jej skutočnej totožnosti.

Zbor väzenskej a justičnej stráže je oprávnený využívať prostriedky operatívno-pátracej činnosti pri plnení úloh na úseku boja proti terorizmu a organizovanému zločinu, ako aj s cieľom predchádzať a odhaľovať pripravovanú trestnú činnosť alebo spáchanú trestnú činnosť obvinených vo výkone väzby, odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody, príslušníkov zboru alebo zamestnancov zboru a pri zabezpečovaní ochrany chránených objektov. Jedným z prostriedkov operatívno-pátracej činnosti, ktoré môže Zbor väzenskej a justičnej stráže v zmysle Zákona NR SR č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov využívať, je aj osoba konajúca v prospech tohto zboru. Podľa ustanovenia § 26 uvedeného zákona sa takouto osobou rozumie obvinený, odsúdený alebo iná fyzická osoba, ktorá dobrovoľne, utajovaným spôsobom, poskytuje informácie a služby zboru pri predchádzaní a odhaľovaní trestnej činnosti. Pri komparácii právnych úprav osôb konajúcich v prospech iných bezpečnostných či spravodajských organizácií v Slovenskej republike musíme konštatovať, že úprava pre potreby Zboru väzenskej a justičnej stráže je najstručnejšia. Táto právna úprava v podstate iba ustanovuje, že ide o prostriedok operatívno-pátracej činnosti, ktorý je následne definovaný. V právnej úprave však absentujú

---

¹⁹ Pri odhaľovaní a dokumentovaní trestnej činnosti príslušníkov Finančnej správy pri výkone štátnej služby a zamestnancov finančného riaditeľstva pri výkone prác vo verejnom záujme alebo prác na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru podľa Zákonníka práce na finančnom riaditeľstve, daňových úradoch, colných úradoch a Kriminálnom úrade finančnej správy, ako aj pri odhaľovaní trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty a spotrebných daní alebo colných predpisov a v súvislosti s nedovoleným dovozom, vývozom a tranzitom alebo s nedovoleným obchodovaním medzi členskými štátmi s omamnými látkami, psychotropnými látkami, ich prekurzormi, látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom, zbraňami a jadrovými materiálmi, rádioaktívnymi látkami, vysoko rizikovými chemickými látkami a vysoko rizikovými biologickými agensmi a toxínmi a zisťovaní ich páchatel'ov.

obmedzujúce ustanovenia²⁰, ktoré sú súčasťou právnych úprav ostatných bezpečnostných a spravodajských organizácií.

Slovenská informačná služba (ďalej len „SIS“) je všeobecnou bezpečnostnou a spravodajskou službou Slovenskej republiky, ktorá plní úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku, bezpečnosti štátu a ochrany zahraničnopolitických a hospodárskych záujmov štátu v rozsahu vymedzenom zákonom.

Pri plnení svojich úloh v zmysle Zákona NR SR č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe v znení neskorších predpisov je SIS oprávnená využívať osobitné prostriedky, ktoré sa delia na informačno-operatívne prostriedky a prostriedky informačno-technické. Jedným z informačno-operatívnych prostriedkov je aj využívanie osôb konajúcich v prospech SIS. Na základe uvedeného možno teda konštatovať, že osoba konajúca v prospech SIS je z hľadiska spravodajskej teórie prostriedkom spravodajskej činnosti.

Podľa ustanovenia § 11 ods. 4 zákona o SIS osobou konajúcou v prospech informačnej služby sa rozumie fyzická osoba, ktorá dobrovoľne, utajeným spôsobom, poskytuje služby informačnej služby pri plnení jej úloh. V porovnaní s ostatnými bezpečnostnými zbormi je však diapazón osôb, ktoré nemôžu byť informátormi SIS, oveľa širší. Podľa zákona o SIS nesmie byť informátorom SIS príslušník ozbrojeného bezpečnostného zboru podľa osobitného predpisu²¹, vydavateľ periodickej tlače, prevádzkovateľ iného hromadného informačného prostriedku, šéfredaktor, redaktor, moderátor, zamestnanec alebo spolupracovník periodickej tlače alebo iného hromadného informačného prostriedku. Zákon však pripúšťa aj výnimku z tohto obmedzenia a to v situácii ak je to nevyhnutné v záujme ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu. V takomto prípade môže, na základe návrhu riaditeľa SIS, písomne rozhodnúť predseda Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky o tom, že SIS môže využiť služby osoby konajúcej v prospech SIS, aj napriek tomu, že ňou je niektorá z osôb, pri ktorej zákon ich využitie v tomto postavení nepredpokladá, resp. ich využitie zakazuje. Každú takúto výnimku je však potrebné písomne oznámiť Osobitnému kontrolnému výboru Národnej rady Slovenskej republiky na kontrolu činnosti Slovenskej informačnej služby.

Ak je to nevyhnutné, na plnenie úloh SIS môže byť v súvislosti s využívaním osoby konajúcej v prospech SIS vytvorená legenda a takáto osoba je na účely vytvorenia a zachovania legendy oprávnená zriaďovať a prevádzkovať spravodajský krycí subjekt alebo jeho činnosť v rozsahu a spôsobom, ktorý určí riaditeľ. Legendou sa v tomto kontexte rozumie súhrn nepravdivých údajov alebo súhrn nepravdivých údajov a pravdivých údajov o osobe konajúcej v prospech SIS, najmä o jej totožnosti, osobnom stave, vzdelaní, zamestnaní a o mieste jej trvalého pobytu alebo súhrn nepravdivých údajov o spravodajskom krycom subjekte alebo o majetku štátu, ktorý je v užívaní SIS a údajov o jeho skutočnom účele. Používanie legendy však nemá vplyv na skutočné právne postavenie alebo na právne vzťahy osoby konajúcej v prospech informačnej služby, spravodajského krycieho subjektu alebo majetku štátu, ktorý je v užívaní informačnej služby.

V podmienkach Slovenskej republiky spravodajskú činnosť realizujú aj príslušníci Vojenského spravodajstva. Vojenské spravodajstvo je spravodajská služba, ktorá plní úlohy na úseku obrany, obranschopnosti a bezpečnosti Slovenskej republiky v pôsobnosti

---

²⁰ Napríklad obmedzenia týkajú sa vedenia evidencie o informátoroch či obmedzenia týkajúce sa zákazu využívať príslušníkov iných bezpečnostných zborov a spravodajských služieb ako informátorov Zboru väzenskej a justičnej stráže.

²¹ Takýmto príslušníkom sa rozumie príslušník Policajného zboru a príslušník Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Vojenské spravodajstvo vykonáva spravodajskú činnosť a bezpečnostné opatrenia na úseku obrany, obranyschopnosti a bezpečnosti Slovenskej republiky a v rozsahu svojej pôsobnosti sa podieľa na spravodajskom zabezpečení obrany, ktorým je plánovanie a riadenie spravodajských operácií pri obrane štátu, plnení úloh vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, plnení ďalších úloh podľa osobitných predpisov a plnení úloh z dohôd a záväzkov vojenskej povahy.

Vojenské spravodajstvo je pri plnení zákonom delegovaných úloh oprávnené používať osobitné prostriedky, ktorými sú informačno-operatívne prostriedky, informačno-technické prostriedky, služobná technika a služobný pes. Osoby konajúce v prospech Vojenského spravodajstva sú v rámci systematiky osobitných prostriedkov zaradené medzi informačno-operatívne prostriedky.

V zmysle ustanovenia § 21 ods. 1 Zákona NR SR č. 500/2022 Z. z. o Vojenskom spravodajstve sa osobou konajúcou v prospech Vojenského spravodajstva rozumie fyzická osoba staršia ako 18 rokov, ktorá dobrovoľne a utajovaným spôsobom Vojenskému spravodajstvu poskytuje informácie alebo služby.

Zaujímavosťou, resp. raritou, pokiaľ ide o právnu úpravu využívania informátorov bezpečnostnými a spravodajskými organizáciami v Slovenskej republike, je, že Vojenské spravodajstvo ako jediný subjekt má zákonom stanovenú minimálnu vekovú hranicu (min. 18 rokov) pre využitie osoby ako informátora. Ďalšou osobitosťou tejto právnej úpravy je, že Vojenskému spravodajstvu má explicitne stanovenú povinnosť chrániť osobu konajúcu v jeho prospech pred vyzradením a spôsobením ujmy na živote, zdraví, cti alebo majetku, ktorá jej môže vzniknúť takýmto konaním.

Zákon o vojenskom spravodajstve vymedzuje aj okruh osôb, ktoré nesmú byť osobami konajúcimi v prospech Vojenského spravodajstva. Sú nimi príslušník ozbrojeného bezpečnostného zboru, príslušník SIS, vydavateľ periodickej tlače, prevádzkovateľ iného hromadného informačného prostriedku, šéfredaktor, redaktor, moderátor, zamestnanec alebo spolupracovník periodickej tlače alebo iného hromadného informačného prostriedku. Rovnako ako je tomu v prípade SIS, ani tu však nejde o zákaz absolútny a zákon pripúšťa výnimku a to v situácii, ak je to nevyhnutné v záujme zabezpečenia obrany, obranyschopnosti a bezpečnosti Slovenskej republiky. Vtedy môže predseda Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky, na návrh ministra, písomne rozhodnúť, že Vojenské spravodajstvo využije služby, ktoré mu poskytne konkrétna osoba, aj keď je v postavení, pre ktoré zákon jej využitie ako informátora zakazuje.

V súvislosti s využitím osoby konajúcej v prospech Vojenského spravodajstva môže byť vytvorená legenda, ktorou sa rozumie súhrn nepravdivých údajov alebo súhrn nepravdivých údajov a pravdivých údajov o osobe konajúcej v prospech Vojenského spravodajstva. Takejto osobe môžu byť vystavené krycie doklady, ktorými sa v tomto kontexte rozumejú listiny alebo predmety slúžiace na utajenie osoby konajúcej v prospech Vojenského spravodajstva.

Analýzou týchto legálnych charakteristík je možné dospieť k záveru, že zákon nerieši otázku, kto môže byť kooperujúcou osobou (*osobami*) a nestanovuje obmedzenia pre jej výber. Neexistujú akékoľvek eliminačné ustanovenia týkajúce sa veku (výnimka VS) a spôsobilosti osôb, zrejme z dôvodu zahrnutia najširšej verejnosti do plnenia úloh vo vzťahu k ochrane bezpečnosti.

Je nutné zdôrazniť, že príslušníci policajno-bezpečnostných orgánov môžu kooperovať len s fyzickou osobou. Nemôže sa jednať o *právnickú osobu* (napr. *reprezentanta určitej*

ilegálnej paralelnej skupiny, ktorá by vykonávala napr. spravodajskú činnosť, resp. ako keby plnila iné služby v prospech Policajného zboru). Kooperácia fyzickej osoby musí byť vedomá, na základe dobrovoľnosti. Je nemysliteľné, aby príslušníci aj v tzv. „dobrom úmysle“ mohli spáchať trestný čin, napríklad cez útok na osobnú slobodu, alebo vydieraním získavať informácie alebo iné služby.

O predmete plnenia kooperácie sa subjekty musia mať možnosť dohodnúť. Kľúčovým pojmom v oblasti kooperácie s osobou je teda dohoda. Predpokladom dohody je dispozícia, ktorá vyplýva z ustanovenia zákona, ktorá umožňuje subjektom dohody autonómne regulovať svoju činnosť.

Zákon stanovuje, že kooperácia musí byť vykonávaná utajovaným spôsobom. Tým, že v uvedenom ustanovení nie je stanovená konkrétna zodpovednosť za utajenie kooperácie, túto úlohu sú povinní plniť osoby, ale aj príslušníci. Aj keď to zákon neprikazuje, osoba má byť pri uzatváraní dohody o kooperácii poučená o povinnosti zachovať mlčanlivosť o skutočnostiach súvisiacich s činnosťou alebo plnením úloh a o tom, že uvedenú mlčanlivosť je povinná zachovať. Povinnosť mlčanlivosti sa nevzťahuje na skutočnosti, ktoré musia občania uviesť pri uplatňovaní svojich práv (napríklad § 80 ods. 2 zákona o PZ, od povinnosti mlčanlivosti môže oslobodiť minister alebo prezident PZ (§ 80 ods. 3 zákona).

Ustanovenie zákona veľmi široko uvádza predmet kooperácie s osobami. Osoby môžu byť využité pri poskytovaní informácií a služieb pri zabezpečovaní úloh spájaných s účelovým poznávaním.

Ako z uvedeného vyplýva, nech je osoba konajúca v prospech policajno-bezpečnostných orgánov nazývaná akokoľvek, podstatné je, že sa jedná o „nositeľa“ relevantných informácií pre potreby realizácie procesov OPC, resp. SČ, alebo je schopná poskytovať inú službu, ktorú príslušníci potrebujú pri plnení úloh v rámci zákona.

Záver

Využívanie informátorov má dlhú a bohatú históriu, no aj v súčasnej dobe majú informátori významné a nezastupiteľné postavenie v činnosti policajno-bezpečnostných orgánov.

Historické pramene naznačujú, že informátori boli využívaní už pri vzniku prvých ľudských spoločenstiev a ich význam prudko stúpol v súvislosti s kreovaním prvých štátnych útvarov, ktorých vládcovia boli bytostne závislí od aktuálnych informácií. V tejto súvislosti autorka R. M. Sheldon uvádza, že „techniky považované za úplne moderné v skutočnosti existujú už tisíce rokov. Archeologické objavy na Blízkom východe, najmä v Sýrii, odkryli dôkazy o spoločnostiach, kde sa rozšírili špiónážne aktivity. Zhromažďovanie spravodajských informácií bolo druhou prirodzenosťou pre každého vládcu, ktorý chcel chrániť bezpečnosť a nezávislosť svojho mesta a ktorý si vážil svoj vlastný život.“²² Väčšina z nich si túto skutočnosť dobre uvedomovala, a preto cieľavedome vytvárali a veľmi efektívne využívali široké siete informátorov, ktorí pochádzali z rôznych spoločenských vrstiev.

Začiatkom 16. storočia sa v európskych krajinách prejavuje trend inštitucionalizácie a profesionalizácie výzvedných služieb. To sa prejavuje predovšetkým na zakladaní rôznych organizácií, ktorých primárnym cieľom je najmä systematické získavanie informácií, šifrovanie a utajené prepravovanie správ, ako aj činnosti zamerané na kontrašpiónáž. Tieto organizácie sa zameriavali na plnenie úloh, ktoré v súčasnosti spadajú spravidla do

---

²² SHELDON, R. M., 1989. *Spying in Mesopotamia*. [online]. [cit. 30.03.2023]. Dostupné online: https://www.csus.edu/indiv/c/carrollt/site/Optional%20Readings_files/Spying%20in%20Mesopotamia.pdf.

kompetencie spravodajských služieb. Až koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa začínajú formovať prvé organizácie, ktoré sa zameriavajú na odhaľovanie a objasňovanie trestnej činnosti a na tento účel využívajú aj informátorov. Význam informátorov v priebehu dejín stúpal, ich informácie boli dôležité v čase mieru, no ich hodnota exponenciálne narastala v čase konfliktov či vojen. Hoci súčasný rozmach informačných a telekomunikačných technológií so sebou priniesol celý rad nových, v mnohých prípadoch veľmi efektívnych spôsobov získavania informácií zo záujmového prostredia, informátori aj naďalej zostávajú jedným z najvýznamnejších informačných zdrojov policajno-bezpečnostných orgánov. To potvrdzuje aj vykonaná analýza právnej úpravy možností ich využitia v Slovenskej republike. Tá potvrdzuje, že ani v súčasnej modernej dobe sa žiadna z týchto organizácií nezaobíde bez možnosti využívania informátorov.

Hoci určitá časť spoločnosti nazerá na činnosť informátorov cez prsty, vyjadruje sa na ich adresu posmešne či dokonca vulgárne, je potrebné si uvedomiť, že bez ich účasti by neboli odhalené mnohé prípady trestnej činnosti a ich páchatelia by sa beztrestne pohybovali medzi nami a mohli by tak pokračovať v páchaní ďalšej trestnej činnosti. Rovnako je tomu na v oblasti spravodajskej činnosti, kde informátori zohrávajú významné úlohy pri ochrane našej vlasti pred hrozbami rôzneho charakteru. Vzhľadom na charakter poskytovaných informácií a služieb je však vhodné poznamenať, že aj samotní informátori sú veľmi často osoby s pochybným osobnostným profilom a ich motivácia k spolupráci s policajno-bezpečnostnými orgánmi je často otázná. Historické skúsenosti, ako aj výsledky dosahované využitím informátorov, však jasne ukazujú, že efektívnosť ich využívania je vysoká a preto sa domnievame, že zostanú aj v budúcnosti jedným z najvýznamnejších zdrojov informácií.

Literatúra

- ALÁČ, M., 2015. *Získavanie informácií na spravodajské účely a na účely trestného konania*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN: 978-80-89603-32-9. 184 s.
- BLOOM, R. M., 2005. *A Historical Overview of Informants*. [online]. [cit. 27.03.2023]. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=688042.
- FIDLER, E., 2022. *Kooperácia príslušníkov Policajného zboru s verejnosťou v podmienkach Slovenskej republiky*. In *Aktuálne otázky teórie a praxe vyšetrovania. Zborník vedeckých prác*, Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2022, 221 s. ISBN 978-80-8054-980- 0.
- HARFIELD, C., 2012. *Police Informers and Professional Ethics*. In *Criminal Justice Ethics*, ISSN 1937-5948, 2012, roč. 31, č. 2., s. 73 – 95.
- HOLOMEK, J. a T. ŠIMANOVSKÁ, 2002. *Úvod do metodológie praktických vied: Policajné vedy ako vedy praktické*, Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. 2002. ISBN 80-8054-249-X. 163 s.
- KMENTA, J., 2005. *Nezáhadnejší špion StB odhalil svoju identitu*. [online]. [cit. 22.03.2023]. Dostupné na internete: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nejzahadnejsi-spion-stb-odhalil-svou-identitu.A051118_210529_domaci_dp .
- MI5. *How Spies Operate*. [online]. [cit. 22.03.2023]. Dostupné na internete: <https://www.mi5.gov.uk/how-spies-operate>.
- MICHÁLEK, L. a kol., 2021. *Zpravodajské služby a zpravodajská činnosť*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7598-725-9. 412 s.
- NAŠE RĚČ, 1929. *Špión, špionáž*. In *Naše řeč* [online]. 1929, ročník 13, číslo 8 [cit. 30.03.2023]. Dostupné na internete: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1599>.

- NEUSCHATZ, J. S. a J.M. GOLDING, 2022. *Jailhouse Informants: Psychological and Legal Perspectives*. New York: New York University Press, 2022. ISBN 9781479803309. 208 s.
- PAWERA, R., 1997. *Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy*. In *Policajná veda*, Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. 1997. ISBN 978-80-8054-038-8 s. 121-139.
- SUN TZU, 2023. *Art of War*. [online]. [cit. 23.03.2023]. Dostupné na internete: <https://suntzusaid.com/book/13>.
- STIERANKA, J. a kol., 2013. *Spravodajská činnosť*, Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. 2013. ISBN 978-80-8054-549-9. 316 s.
- STIERANKA, J. a M. MARKO, 2019. *Kriminálne spravodajstvo (Nový koncept odhaľovania trestných činov v Slovenskej republike)*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019. ISBN 978-80-571-0123-9. 199 s.
- SHELDON, R. M., 1989. *Spying in Mesopotamia*. [online]. [cit. 30.03.2023]. Dostupné na internete: https://www.csus.edu/indiv/c/carrollt/site/Optional%20Readings_files/Spying%20in%20Mesopotamia.pdf.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.*

Key words: person acting in favour of police-security authorities (informant), police-security activity, security, intelligence, human intelligence – HUMINT

Summary

The presented paper focuses on selected historical and legal aspects of the use of informants by security and intelligence authorities. The paper was processed as a part of the scientific research task “National model of criminal intelligence“, which is registered at the Academy of the Police Force in Bratislava under No. VÝSK. 231. In the content of the paper, the author focuses on the theoretical definition of the term “person acting in favour of police-security authorities (informant)“ and presents selected historical aspects of the use of informants in different eras of human society. Subsequently, the author defines the ethical aspects of using informants and presents the legal possibilities of informant deployment in the Slovak Republic.

pplk. JUDr. Michal Marko, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: michal.marko@akademiapz.sk

Recenzenti: prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD., prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD.